

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ОДЕСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ АГРАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
Кафедра суспільно-гуманітарних наук

ФІЛОСОФІЯ

Методичні рекомендації для підготовки до семінарських занять та самостійної роботи здобувачів вищої освіти першого (бакалаврського) рівня вищої освіти спеціальностей С1 «Економіка та міжнародні економічні відносини», D1 «Облік і оподаткування», D3 «Менеджмент», D5 «Маркетинг», G18 «Геодезія та землеустрій», Н1 «Агрономія», Н2 «Тваринництво», Н5 «Водні біоресурси та аквакультура», Н7 «Агроінженерія».

Одеса

2025

Автор-упорядник – доцент кафедри суспільно-гуманітарних наук Одеського державного аграрного університету О.М. Чебан, ст.викл. Федорова І.В.

Рецензенти:

доцентка кафедри гуманітарних та соціально-економічних дисциплін, кандидат філософських наук, Рабокоровка Г.В. Військова академія (м. Одеса).

доцент кафедри суспільно-гуманітарних наук, кандидат політичних наук, Самуйлік М.М. Одеський державний аграрний університет.

Чебан О.М., Федорова І.В. Філософія: методичні рекомендації для підготовки до семінарських занять та самостійної роботи здобувачів вищої освіти першого (бакалаврського) рівня вищої освіти спеціальностей С1 «Економіка та міжнародні економічні відносини», D1 «Облік і оподаткування», D3 «Менеджмент», D5 «Маркетинг», G18 «Геодезія та землеустрій», Н1 «Агрономія», Н2 «Тваринництво», Н5 «Водні біоресурси та аквакультура», Н7 «Агроінженерія». Одеса: ОДАУ, 2025. 24 с.

Методичні рекомендації з освітнього компонента «Філософія» для самостійної підготовки здобувачів вищої освіти відображають поради до теоретичного блоку, містять питання для самоконтролю та обговорення, що сприятимуть орієнтації у співвідношенні понять, та реалізують алгоритм отримання логічно коректних висновків, закріплення отриманих знань на високому професійному рівні.

У методичних рекомендаціях містяться посилання на медіа-ресурси, практичні питання для самоперевірки та питання для підготовки до іспиту.

Рекомендовано до друку координаційною радою з питань якості освіти від _____.2025 р. протокол № ____

Зміст

Теми семінарських занять з освітнього компонента «Філософія»	3
Змістовий модуль 1. Філософія, її історія та онтологія	3
Семінар 1 Філософія, її предмет та функції в суспільстві	5
Семінар 2 Історичні етапи становлення й розвитку світової філософії	6
Семінар 3 Розвиток філософії в Україні	7
Семінар 4 Проблеми буття, матерії та свідомості у філософії	7
Змістовий модуль II. Філософське розуміння світу.	8
Семінар 5 Всезагальна теорія розвитку (діалектика)	8
Семінар 6 Пізнання як теорія і діяльність	9
Семінар 7 Суспільство як система.	10
Питання самоконтролю	11
Література	15
Інформаційні ресурси	16

**Теми семінарських занять з освітнього компонента
«Філософія»**

Змістовий модуль 1. Філософія, її історія та онтологія

Семінарське заняття 1

**Тема. Філософія, її предмет та функції в суспільстві
План**

1. Філософія і світогляд. Історичні типи світогляду.
2. Особливості та структура філософського знання.
3. Предмет і функції філософії.
4. Філософія і наука. Філософська рефлексія.

Реферати та презентації до теми

Оберіть тему та напишіть реферат або створіть презентацію

1. Світогляд і філософія як форми самовизначення людини у світі.
2. Особливості історичного зародження філософії. Філософія і міф.
3. Філософія, релігія та мистецтво як форми освоєння світу людиною.
4. Від міфу до логосу. Генезис філософського світогляду.
5. Людина як вища цінність у системі філософського знання.
6. Мислителі минулого (особи за вибором здобувача освіти) про сутність і призначення філософії.
7. Художня література і філософія в Древній Греції.
8. Філософування як спроба пояснення світу.
9. Культурні ролі філософії в історії людства.
10. Особливості сучасного розуміння філософії.

Індивідуальні творчі завдання

Виконайте одне завдання за власним вибором:

1. Ознайомтесь із змістом статті за наступним посиланням:
<https://surl.gd/npzjuj>
Прокоментуйте думку М. Мамардашвілі про те, що «філософія не була ніколи системою знань». Чому автор стверджує, що для філософського осягнення світу конкретній людині потрібні випробування?
2. Ознайомтесь із змістом статті за наступними посиланнями:
<https://surl.li/vigjkk>

Надайте відповідь на наступні питання

- ✓ Чому, на вашу думку, стаття Е. Ільєнкова має таку назву?
- ✓ Розкрийте, відповідно тлумаченню автора статті, що є – розум, мислення, інтелект.
- ✓ Який зміст автор вкладає у поняття «виховання розуму»?

3. Ознайомтесь із змістом статей за наступними посиланнями:

<https://surl.li/cpazwg>

Поясніть:

- ✓ Як, на Вашу думку, слід усвідомити формулювання М. Гайдеггера: «Філософія шукає, що є суще, бо воно є. Філософія перебуває на шляху до буття сущого»? «Філософія є різновидом спроможності, яка дозволяє побачити дещо, а те, що вона побачила, ухопити поглядом і втримати у погляді», – стверджує М. Гайдеггер.
- ✓ Прокоментуйте вислів М. Гайдеггера - «Що філософія охоплює поглядом»?

Прокоментуйте тези «мова перебуває на службі у мислення» та «мислення, як відповідність, перебуває на службі у мови», про які йшлося у М. Гайдеггера. Чим вони докорінно відрізняються? Чи обов'язково діалог є якоюсь діалектикою? Якою є думка автора з цього приводу? Як ви розумієте вислів автора «Буття Сущого та Сущє Буття»?

(Обсяг відповіді 1-2 сторінки друкованого тексту; науково-публіцистичний стиль).

4. Ознайомтесь із змістом статті за посиланням:

https://pidru4niki.com/1356061537692/filosofiya/volodimir_shinkaruk_1928-2001

Напишіть есе на тему: «Природа світогляду і багатовимірність відношення «людина-світ».

(Обсяг есе 1-2 сторінки друкованого тексту; науково-публіцистичний стиль).

Напишіть есе на тему: «Чому здатність людини усвідомлювати своє існування, свою скінченність і свою недосконалість постає основою і джерелом філософії»?

Семінарське заняття 2

Тема. Історичні етапи становлення й розвитку світової філософії План

1. Філософські погляди античних філософів.
2. Філософія Середніх віків та доби Відродження.

3. Філософія Нового часу. Проблеми наукового методу пізнання. Концепції класичного емпіризму та раціоналізму.
4. Німецька класична філософія, її місце і роль у становленні європейської філософської.
5. Сучасна світова філософія.

Реферати та презентації до теми

Оберіть тему та напишіть реферат або створіть презентацію

1. Основні відмінності між східною і західною парадигмами стародавньої філософії: «реальний світ – це лише видимість, фікція та обман» (східна парадигма); «реальний світ – це Космос як світопорядок на всіх рівнях» (західна парадигма).
2. Культурно-психологічні традиції Сходу і сучасні проблеми формування світоглядної самосвідомості людини.
3. Античний мислитель Фалес та його ідеї для розвитку філософської думки.
4. Софісти як представники грецького Просвітництва.
5. Людина і наука в середньовіччі.
6. Середньовічний світогляд і філософія як прояв релігійного характеру.
7. Схоластика як вираз широкого інтелектуального руху.
8. Місце і роль ранньохристиянської філософії в становленні європейської культури
9. Світські елементи середньовічної культури.
10. Сутність наукової революції XVII ст. і роль філософії у формуванні модерної науки.
11. Філософське значення відкриттів Галілея та Ньютона.
12. Праця М. Коперніка «Про обертання небесних сфер» та розвиток філософії і науки.
14. Метафізика Г. Ляйбніца у світлі сучасної науки.
15. Постпозитивізм і західна філософія науки.
16. Ніцше і фашизм.
17. Філософський ірраціоналізм А. Шопенгауера і Ф. Ніцше.
18. Екзистенціалізм та проблеми гуманізму у філософії Ж. -П. Сартра.
19. Мішель Фуко та структуралізм в історії.
20. Філософія Ф. Ніцше та її вплив на розвиток мистецтва.
21. Інтуїтивізм А. Бергсона.
22. Постмодернізм в сучасній філософії і культурі.
23. Фрейдомарксизм Е. Фромма.
24. С. Хантінгтон про «зіткнення цивілізацій і зміну світового порядку».

Індивідуальні творчі завдання

Виконайте одне завдання за власним вибором:

Завдання 1. На питання “Що швидко старіє?” Арістотель відповів – “Вдячність”. Чи згодні Ви із думкою античного філософа? **Відповідь обґрунтуйте.**

Завдання 2. Кому належить вислів і який сенс він має: «Дві речі наповнюють душу все новим та зростаючим захопленням і благоговінням, щочастіше і щотриваліше я про них розмірковую: зоряне небо наді мною і моральний закон в мені»? **Відповідь обґрунтуйте.**

Завдання 3.

✓ Перегляньте відеоматеріал: Фільм «Агора»

<https://uaserial.com/movie-agora>

та напишіть есе на тему «Чи мала право жінка бути значущою»?

✓ Прослухайте аудіокнигу: Герман Гессе Сіддхартха

<https://www.youtube.com/watch?v=iuu-lgxvhuc>

та напишіть есе на тему: «Як пояснює буддизм суть і мету життя»?

✓ Перегляньте відеоматеріал: Лікар. Учень Авіценни

<https://uaserials.pro/4420-likar-uchen-avicenny.html>

та напишіть есе на тему «Вчинки, внутрішні орієнтири та гідність - єдина мова Великих».

✓ Прослухайте на YouTube: «Кант: моральна філософія».

<https://www.youtube.com/watch?v=-XNMW3sDWNQ>

та напишіть есе на тему «Практичний розум за Кантом».

✓ Прослухайте на YouTube: «Кант: свобода, кіборги, повноліття розуму».

<https://www.youtube.com/watch?v=yXR9O1AkiyM>

та напишіть есе на тему «Кант - революціонер у філософії, найбільший критик будь-якої догматики».

Спробуйте дати відповідь на головне питання: «Чи справді ми вільні, якщо так багато невидимих причин, які нас визначають»?

✓ Прослухайте на YouTube: «Георг Гегель і народження сучасної філософії»

<https://www.youtube.com/watch?v=Yt2E3DJjCwM>

та напишіть есе на тему (на вибір здобувача освіти):

«Головна мета філософії – формування духу».

«Діалектика та принцип історизму в філософії Г. Гегеля».

✓ Аналіз філософсько-світоглядної концепції А. Шопенгауера, С.К'єркегора, Ф. Ніцше (на вибір здобувача освіти).

(Робота із першоджерелами). Ознайомтесь із статтями:

1. «Образ нової науки у філософії Нового часу. Ф. Бекон, Р. Декарт, Г. Ляйбніц» за наступним посиланням: <https://surl.li/qfitla>
2. Формування наукової раціональності: <https://surl.li/qnuxwr>
3. «Екзистенційна діалектика Сьорена К'єркегора» <https://surl.cc/levwzi>
4. Ф. Ніцше Генеалогія моралі:
https://pidru4niki.com/1292052237686/filosofiya/fridrih_nitsshe_1844-1900
5. Сартр Ж.-П. Екзистенціалізм - це гуманізм:
https://shron1.chtyvo.org.ua/Sartre_Jean-Paul/Ekzystentsializm_-_tse_humanizm_fr.pdf

Напишіть есе на тему:

(Обсяг есе 1-2 сторінки друкованого тексту; науково-публіцистичний стиль).

Семінарське заняття 3 **Тема. Розвиток філософії в Україні**

План

1. Витоки та передумови виникнення української філософії (філософські ідеї в культурі Київської Русі).
2. Філософія Відродження і Просвітництва в Україні в XV–XVIII ст.
3. Філософські традиції Києво-Могилянської академії.
4. Класична українська філософія (філософія Г. С. Сковороди).
5. Основні напрямки у філософській думці України XIX–XX ст.
6. Особливості української філософської парадигми та українська філософська культура.

Реферати та презентації до теми

Оберіть тему та напишіть реферат або створіть презентацію

1. Витоки Києво-руської філософської думки: історичні зв'язки з еллінами.
2. Основні риси українського світоглядного менталітету та особливості української філософії.
3. Філософсько-літературні пам'ятки давніх слов'ян (характеристика одного або декількох творів за вибором здобувача освіти).
4. Ознаки державності у Запорізькій Січі.
5. Становлення філософії українського духу у Києво-Могилянській академії.
6. Г.С. Сковорода – родоначальник української класичної філософії.
7. Філософія мови (О. Потебня) і філософія позитивізму (В. Лесевич).
8. Історіософія й соціологія І. Франка.
9. Соціологія та історіософія Д. Чижевського.

10. Соціологічні й політологічні ідеї М. Драгоманова, В. Липинського.
11. Вчення В. Вернадського про ноосферу.
12. Внесок науковців Харківського університету в розвиток науки і культури.
13. Філософія і український романтизм.
14. Філософія та українська культура.
15. Вплив української філософії на творчість українських діячів.
16. Філософія України в ХХ ст. – на початку ХХІ ст.: дослідження В. Вернадського, О. Забужко, М. Поповича (на вибір здобувача освіти).

Індивідуальні творчі завдання

Завдання 1.

Відповідно до текстів Г. Сковороди «Кольцо. Дружеский разговор о душевном мире» - <http://litopys.org.ua/skovoroda/skov115.htm>
<https://litmir.club/bd/?b=722447>

Ф. Ніцше «Генеалогія моралі» -
https://pidru4niki.com/1292052237686/filosofiya/fridrih_nitsshe_1844-1900

Спробуйте відшукати відповідь на питання:

- ✓ хто саме є творцем філософії та для кого вона створена;
- ✓ якщо людину розглядати як найвищу цінність, то чи реалізуються її можливості через «сродну працю?»;
- ✓ чи її прагнення відбуваються через «надлюдину?»;
- ✓ чи справджуються через жагу справедливості, правди і «страху іншого», що одночасно постає як її власний страх?

Завдання 2.

Ознайомтесь із текстом із книги *Костомарова М. «Закон Божий. Книга буття українського народу»* за наступним посиланням:
<https://surl.li/zqfvpb>

Спробуйте дати відповідь на наступні питання:

- ✓ Світогляд якої доби і яку філософську традицію виражає «Книга буття українського народу»?
- ✓ Чому «Книга буття...» має підназву «Закон Божий»?

- ✓ Який зміст вкладають члени Кирило-Мефодіївського братства в ідею слов'янської єдності і чим вона відрізняється від ідей московського слов'янофільства?
- ✓ Якими, на думку членів Кирило-Мефодіївського братства, були причини підневільного стану України?
- ✓ Який вихідний постулат історіософії членів братства?
- ✓ Яке місце християнських цінностей в історіософській концепції «Книги буття...»?
- ✓ Чому концепція кирило-мефодіївців є месіянсько-містичною?

Завдання 3.

Ознайомтесь із текстом статті: **«Памфіл Юркевич – видатний український мислитель XIX ст.»** за посиланням <https://surl.li/eatztn>

Спробуйте дати відповідь на наступні питання:

- ✓ Чому дослідники творчості П. Юркевича вважають його «найзначнішим представником київської релігійно-філософської школи»?
- ✓ Чи можна утверджувати, що філософія П. Юркевича є продовженням традиції кордоцентризму в українській філософській думці?
- ✓ Як філософ визначав предмет філософії та її основні завдання?
- ✓ Які установки для людини у її ставленні до себе і до світу утверджує в українській філософській думці П.Юркевич?
- ✓ На ґрунті творчої спадщини П. Юркевича проаналізуйте проблему взаємозв'язку філософії та науки.

Завдання 4.

Ознайомтесь із текстом статті: **«Олександр Потебня: Філософія мови»** за посиланням: <https://surl.li/lvwehf>

Спробуйте дати відповідь на наступні питання:

- ✓ Хто з німецьких мислителів XVIII—XIX ст. мав вирішальний вплив на творчість О. Потебні?
- ✓ Покажіть взаємозв'язок мови і мислення в концепції О. Потебні.
- ✓ Що таке «внутрішня форма слова»?
- ✓ Що писав О. Потебня про евристичну функцію мови?
- ✓ Що таке «нація», «націоналізм», «національна ідея» з погляду О. Потебні?
- ✓ У чому, на Вашу гадку, полягає небезпека денаціоналізації?

Завдання 5.

Ознайомтесь із текстом статті: Петро Йолон «Феномен Київської школи» за посиланням: <https://surl.li/xjbway>

Спробуйте дати відповідь на наступні питання:

- ✓ Яке місце у філософії займає діалектика?
- ✓ Як діалектика, як «мистецтво сперечатися», реалізує логіку наукового знання, а також методологічні прийоми цієї науки виділяє П. Копнін.
- ✓ Дайте визначення категоріям "наукова проблема", "науковий факт" та "теоретична система".
- ✓ Дайте визначення нестандартним категоріям в теорії пізнання – гносеологічний ідеал, краса, віра, свобода.

Семінарське заняття 4

Тема. Проблеми буття, матерії та свідомості у філософії

План

1. Проблема буття в історії філософії.
2. Структура буття
3. Категорія матерії.
4. Рух, простір і час як атрибути буття.
5. Основні філософські концепції походження свідомості.
6. Структура свідомості. Свідомість і самосвідомість. Душа і дух.
7. Індивідуальна і суспільна свідомість. Структура суспільної свідомості.

Реферати та презентації до теми

Оберіть тему та напишіть реферат або створіть презентацію

1. Філософський зміст проблеми буття.
2. Проблематичність людського буття.
3. Проблеми буття в філософії елеатської школи.
4. Основні функції поняття "буття" у філософії.
5. Філософсько-світоглядне підґрунтя концепції "Великого вибуху".
6. Сучасні природничонаукові теорії простору і часу і їх філософське значення.
7. Філософське вчення про матерію та його світоглядне і методологічне значення.
8. Категорії простору й часу, їх роль у філософії та природознавстві.
9. Соціальний простір та соціальний час.
10. Матерія і рух.
11. Фрейдизм і неофрейдизм про сутність і функції свідомості.
12. Проблема свідомості у філософській герменевтиці Х.Г. Гадамера.

13. Марксизм та психоаналіз про свідомість та несвідоме: порівняльна характеристика.
14. Уявлення сучасної науки і релігії про походження свідомості.
15. Проблема генезису свідомості у філософії та науці.
16. Мова як феномен спілкування та культури
17. Філософія мови.
18. Зигмунд Фрейд про несвідому природу снів.
19. Карл Густав Юнг про роль архетипів і про колективне несвідоме.
20. Питання про "сутінки" комп'ютерного світу.

Індивідуальні творчі завдання (Робота із першоджерелами)

Ознайомтесь із текстом статті: *Ж.-П. Сартр в своєму творі „Буття і ніщо”* за наступним посиланням: <https://surl.li/odhbap>

Спробуйте дати відповідь на наступні питання:

- ✓ Чи є це визначальним для екзистенції?
- ✓ Чи вірно, що людина є буття, яке проектує себе через теперішнє у майбутнє?
- ✓ Чи згодні ви, що людина є не лише тим, ким є, а й тим, ким себе створює?
- ✓ І нарешті, чи можна стверджувати, що основа буття людини – це свобода, і людина приречена на свободу?

Ознайомтесь із текстом статті: *«Тест А. Тюрінга і «робот» Р. Декарта. Проблема штучного інтелекту»* за наступним посиланням: <https://surl.li/oapixz>

Спробуйте дати відповідь на наступні питання:

- ✓ Штучний інтелект: сутність та перспективу розвитку
- ✓ Розгляньте переваги та негативні наслідки використання штучного інтелекту
- ✓ Які концептуальні зміни в розгляді проблеми свідомості відбулися у філософії Нового часу?
- ✓ Порівняйте позиції Р. Декарта та А. Тюрінга щодо розуміння свідомості.

Ознайомтесь із текстом статті: *«Походження і природа свідомості: до постановки проблеми»*

<http://lib.pu.if.ua:8080/bitstream/123456789/8160/1/14240-32895-1-PB.pdf>

Спробуйте дати відповідь на наступні питання:

- ✓ Чим інстинкт відрізняється від свідомості, розуму?

- ✓ Які були природні передумови появи свідомості? Чи можна їх вважати причиною виникнення свідомості?
- ✓ Як пов'язані між собою мозок і свідомість?
- ✓ Яку роль відіграє мова в існуванні та розвитку свідомості?
- ✓ Охарактеризуйте основні концепції свідомості у неklasичній філософії.
- ✓ Що таке практика? Чому саме практичний спосіб буття був необхідний для появи у людини свідомості?

Змістовий модуль II. Філософське розуміння світу.

Семінарське заняття 5

Тема. Всезагальна теорія розвитку (діалектика)

План

1. Місце діалектики в історичному розвитку філософії.
2. Поняття схоластичних процесів. Синергетика.
3. Універсальні принципи і закони діалектики.
4. Співвідносні категорії діалектики.
5. Методологічна роль законів і категорій діалектики

Реферати та презентації до теми

Оберіть тему та напишіть реферат або створіть презентацію

1. Діалектика як теорія розвитку.
2. Діалектика як засіб мислення та її гносеологічні підстави
3. Діалектика єдності і різноманітності форм життя
4. Діалектика індивідуального та історичного розвитку в біологічному світі.
5. Особливості закону заперечення заперечення.
6. Категорії діалектики і їх роль в професійній діяльності.
7. Метафізика – альтернатива діалектики як теорії розвитку.
8. «Негативна» діалектика: сутність, основні положення і принципи.
9. Софістика і еклектика – альтернативи діалектики як логіки.
10. Догматизм і релятивізм – альтернативи діалектики як теорії пізнання.
11. Діалектична логіка як наука про мислення (аналіз в контексті філософії Г.В.Ф. Гегеля).
12. Модифікація діалектики в сучасних філософських доктринах.
13. Суперечності мислення та суперечності в дійсності.
14. Проблема вираження суперечності в логіці понять.
15. Суперечність як джерело всякого руху та початок всякого мислення.
16. Ідея “творчого руйнування”.
17. Взаємопроникнення і взаємоперетворення прогресу і регресу.
18. “Відмирання” як необхідна умова і основа життя.

19. Сходження від абстрактного до конкретного як заглиблення в сутність і збагачення поняття новими визначеннями.
20. Еволюція та революція – дві основні концепції розвитку

Індивідуальні творчі завдання

1. *Напишіть есе на тему (на вибір здобувача освіти):*

- ✓ «Хто мислить абстрактно – освічені люди чи неосвічені?»;
- ✓ «Чи народжується істина в суперечці?»
- ✓ «Заперечення метафізичне та діалектичне».

(Обсяг есе 1-2 сторінки друкованого тексту; науково-публіцистичний стиль).

(Робота із першоджерелами).

Ознайомтесь із працею Аристотеля «Категорії» за посиланням:

https://neoplatonik.com.ua/aristotles_philosophy_metaphysics/

Законспектуйте, дотримуючись плану: категорії філософії, їх зміст і функції.

Семінарське заняття 6

Тема. Пізнання як теорія і реальність.

1. Гносеологія та епістемологія, їх місце і роль в сучасній філософії.
2. Основні форми і способи пізнання.
3. Види і рівні знання. Знання і віра.
4. Проблема істини в філософії. Основні концепції істини.
5. Наука та її місце в сучасному світі.
6. Емпіричний і теоретичний рівні наукового дослідження, їх методи.

Реферати та презентації до теми

Оберіть тему та напишіть реферат або створіть презентацію

1. Пізнання як відображення і як конструювання світу.
2. Багатоманітність типів знання.
3. Знання і віра. Досвід і мудрість.
4. Роль гіпотези в пізнанні.
5. Проблема як суперечність між знанням і дійсністю.
6. Сучасні теорії істини. Людина й істина як міри речей.
7. Концепція як визначений спосіб розуміння явищ.

8. Позараціональний досвід гносеології: інтуїтивне, містичне, релігійне, екзистенційне знання.
9. Конструктивні позиції критицизму і скептицизму в пізнанні.
10. Наука як дослідницька програма людства.
11. Пізнання як вид духовної діяльності і феномен культури.
12. Основні принципи сучасної наукової гносеології.
13. Діалектика суб'єкта і об'єкта як проблема сучасної філософії.
14. Істина і омана в сучасній науці.
15. Взаємозв'язок логіки та інтуїції у пізнанні. Умови інтуїції.
16. Проблема розуміння в сучасній філософії.
17. Футурологічні пошуки сучасної філософії.
18. Парадокси пізнання.
19. Роль творчості та інтуїції у процесі пізнання.
20. Тип мислення та особливості культури.

Індивідуальні творчі завдання

Ознайомтесь із працею Декарта «Міркування про метод» за посиланням:

<https://surl.li/wjgxpυ>

Законспектуйте, дотримуючись плану: міркування про метод, особливість істини в науках.

Завдання 1.

Обґрунтуйте тезу Дж. Локка про те, що «немає нічого в інтелекті, чого не було б у почутті». Порівняйте з думкою Р. Декарта про те, що все наше пізнання залежить тільки від діяльності розуму.

Завдання 2.

Чи згодні ви з І. Кантом, який стверджував, що, без сумніву, усяке пізнання починається з досвіду?

Напишіть есе на тему *(на вибір здобувача освіти)*:

- ✓ «Гносеологічний Робінзон» – пізнання як пасивний акт сприйняття у працях Л. Фейєрбаха.
- ✓ Чи можливе програмування людського мислення.

Завдання 3.

Ознайомтесь із текстом статті: «Творчість, натхнення та інтуїція: філософські аспекти та проблеми» за наступним посиланням:

<https://surl.lu/qdeebz>

<https://surl.li/ioqljm>

Спробуйте дати відповідь на наступні питання:

- ✓ Феномен інтуїції у філософських працях.
- ✓ Гносеологічний і психологічний аналіз інтуїції як форми пізнавального процесу.
- ✓ Інтуїція як психологічна одиниця знання.

Семінарське заняття 7

Тема. Суспільство як система

1. Поняття суспільства та природи. Основні підходи до осмислення суспільства в історії філософії: античність, патристика, Новий час.
2. Соціальна структура суспільства.
3. Глобалізація як тенденція сучасного світового розвитку.
4. Історичні типи спільнот. Співвідношення понять «етнос», «нація», «народність».

Реферати та презентації до теми

Оберіть тему та напишіть реферат або створіть презентацію

1. Еволюція філософських уявлень про суспільство.
2. Суспільство як об'єкт філософського аналізу. Соціальний простір і час.
3. Соціальна структура суспільства, її багатомірність.
4. Проблема соціальної нерівності.
5. Матеріальний прогрес як невід'ємна умова прогресу духовного.
6. Концепція «кінця історії» Ф. Фукуями?
7. Глобальні проблеми ХХ століття: виникнення і загострення?
8. Вплив техногенної цивілізації на життя людей?
9. Вирішення глобальних проблем представниками Римського клубу?
10. Взаємозв'язок індивіда та суспільства стали сьогодні глобальними
11. Динаміка демографічних процесів на нашій планеті.
12. Глобалізація світу. Небезпечні для майбутнього людства тенденції і процеси - наслідки процесу глобалізації.

Індивідуальні творчі завдання

Ознайомтесь із працями за посиланням:

В. Вернадського. Декілька слів про ноосферу» <https://surl.li/urisnf>

Т.І. Мантула. Періоди взаємодії людства з природою

<http://eprints.zu.edu.ua/430/1/2A24291F.pdf>

Д.О. Березюк, К.О. Рачинська. Людина та природа. Етапи взаємодії

https://vlp.com.ua/files/49_6.pdf

М. В. Щурик. Взаємодія суспільства та природи: суперечності та шляхи їх подолання

<file:///C:/Users/ASUS/Downloads/66-Article%20Text-108-1-10-20180401.pdf>

Ауреліо Печчеї. Людські якості

https://pidru4niki.com/1791021137699/filosofiya/aurelio_pechcheyi_1908-1984

Божко С. В. Роль римського клубу в становленні концепції сталого розвитку.

<file:///C:/Users/user/Downloads/16800-Article%20Text-33059-1-10-20210128.pdf>

Напишіть есе на тему: «Єдність живого і довкілля як онтологічна засада вчення про біосферу». (Обсяг есе 1-2 сторінки друкованого тексту; науково-публіцистичний стиль).

Завдання 1.

- ✓ Чи вважаєте Ви, що належите до інформаційного суспільства? Наведіть аргументи.

Завдання 2.

- ✓ Чи вважаєте Ви, що належите до суспільства ризику? Наведіть аргументи.

Завдання 3.

- ✓ Назвіть визначальні риси громадянського суспільства. Чи вважаєте Ви себе частиною громадянського суспільства? Обґрунтуйте свою позицію.

Завдання 4.

- ✓ Дайте визначення поняттю соціальна несправедливість. Яким чином вона проявляється в різних сферах суспільної діяльності? Чи можливо викоренити соціальну несправедливість?

Завдання 5.

В чому полягає конфлікт між глобалістами та антиглобалістами? Наведіть ключові аргументи кожної сторони. Які з цих аргументів є найбільш переконливими для Вас?

Завдання 6.

Які зміни відбуваються в структурі та наповненні шкали цінностей людини в епоху інформаційного суспільства? Чи можна стверджувати, що глобальні проблеми стали результатом історичних подій XX ст.?

Завдання 7.

З'ясуйте регіональну специфіку глобальних проблем? Чим вона обумовлена? Як вона себе проявляє в Україні?

Завдання 8.

Як Ви оцінюєте можливості розвитку техногенної цивілізації, що ґрунтується на принципі партнерських відносин із природою?

Завдання 9.

Який внесок в контексті майбутньої професійної діяльності та громадянської активності Ви можете зробити у вирішення глобальних проблем?

Завдання 10.

Проаналізуйте проблему критеріїв суспільного прогресу. Чи вважаєте Ви, що суспільний прогрес у XXI ст. можливий?

Напишіть есе на тему (на вибір здобувача освіти):

- ✓ Як я можу вирішити проблеми українського суспільства.
- ✓ Роль СМІ у становленні базових ідей в суспільстві.
- ✓ Базові потреби людини та можливості їх задовольняти у суспільстві.
- ✓ Людина-маса та його функціонування у суспільстві.
- ✓ Суспільство як система.

Питання самоконтролю

1. Які проблеми людського існування називаються «вічними» і чому? Назвіть їх.
2. Назвіть ознаки міфологічного світогляду. Чим відрізняється від нього релігійний світогляд?
3. Де і коли виникла філософія? У чому полягає призначення філософії?
4. Назвіть суспільні функції філософії. У чому суть критичної функції філософії?
5. Що спільного між філософією та релігією, і чим вони суттєво відрізняються?
6. Що спільного між філософією та наукою, і чим вони відрізняються?
7. З історією яких народів зв'язують епоху античності? Коли і як виникла антична філософія?
8. Назвіть основні періоди в історії античної філософії. Як змінювалася її проблематика від періоду до періоду?
9. Розкрийте суть основного принципу античної філософії – космоцентризму.
10. Порівняйте погляди перших філософів на проблему першооснови світу (Фалеса, Анаксимена, Анаксимандра, Геракліта). Що відрізняло від них вчення Демокріта?
11. В історії філософії відомий вираз «Гераклітів потік». Відтворіть знаменитий вислів Геракліта і поясніть його.
12. Чим відома елейська школа? Чиїми іменами вона представлена? Чому елеати вважали рух ілюзією? Назвіть основні апорії Зенона. Яка була логіка Зенона, і що саме він намагався довести?
13. Що таке діалектика? Назвіть основний закон діалектики, який був відомий вже Геракліту.
14. Чому Сократ не залишив жодного рукопису? Як це було пов'язано з його розумінням пізнання? У чому була особливість сократівського методу пізнання?
15. Вчення про ідеї (ейдоси) є наріжним каменем розуміння буття Платоном і в цілому платонівської філософії. Що означає платонівський «світ ідей»?
16. Розкрийте зміст платонівського вчення про досконалу державу.
17. Назвіть основні досягнення філософської творчості Аристотеля.
18. «Платон мені друг, але істина дорожча», – сказав колись Аристотель. Що він мав на увазі? З чим у вченні Платона Аристотель був не згоден?
19. Що ви знаєте про життя легендарного філософа Діогена Синопського? Чому (за легендою) він жив у бочці, чому ходив по місту з ліхтарем та ін.?

20. Дайте загальну характеристику середньовічної філософії. Назвіть її основні періоди, представників, проблематику. Розкрийте суть основного принципу філософії Середньовіччя – теоцентризму.

21. Кого називають першими християнськими апологетами? Від кого необхідно було захищати ідеї християнства в перші століття нашої ери?

22. Кого називають «отцями церкви»? Назвіть представників східної та західної патристики. Назвіть основні ідеї філософії Августина.

23. Яка Августин пояснює природу зла? Дайте характеристику історичної концепції Августина.

24. Яку роль у розвитку схоластичної філософії зіграла середньовічна система освіти, перші європейські університети? Розкрийте предмет суперечок між номіналістами та реалістами в схоластичній філософії Середньовіччя.

25. На чие вчення античної філософії опиралися номіналісти, і на чие – реалісти?

26. Хто є засновником філософії томізму? Якою була роль філософії Аристотеля у формуванні томізму і всієї західноєвропейської схоластики?

27. Які аргументи в захист існування Бога приводить Тома Аквінський? Розкрийте зміст концепції «подвійної істини» в ученні Аквінського.

28. Чому схоластична філософія до XIV ст. вичерпує свої можливості і переживає кризу? Який негативний зміст має з тих часів термін «схоластика»?

29. Чому епоху XIV-XVI ст. називають епохою Відродження? Назвіть основні періоди епохи Відродження і їх характерні риси.

30. Що ви знаєте про натурфілософію епохи Відродження, вчення Миколи Кузанського і Джордано Бруно?

31. Які особливості новоєвропейської класичної філософії? У чому полягав культ розуму в цей період? Розкрийте зміст механіцизму як фундаментального принципу світогляду Нового часу.

32. Чому проблема методу наукового пізнання стала основною для філософії XVII століття? Дайте характеристику емпіризму і раціоналізму в гносеології того часу. Назвіть їх представників.

33. Яку роль у процесі пізнання відводить Ф. Бекон чуттєвому досвіду? Вкажіть особливості індуктивно-емпіричного методу пізнання світу.

34. Назвіть основні правила дедуктивного методу Р. Декарта.

35. Як вирішувалася проблема субстанції Б. Спінозою, Р. Декартом, Г. Ляйбніцем? Розкрийте суть монізму, дуалізму і плюралізму у вирішенні проблеми субстанції.

36. Яку мету переслідував Дж. Локк, розмежувавши первинні і вторинні якості? Що він розумів під цими якостями? Наведіть приклади первинних і вторинних якостей.

37. «Бути – означає бути сприйнятим» (Дж. Берклі). Поясніть суб'єктивно-ідеалістичний характер цієї тези.

38. У чому полягала суть скептицизму Д. Юма?

39. Дайте загальну характеристику німецької класичної філософії. Які головні її досягнення ви б назвали?

40. Чому другий період розвитку філософії Імануїла Канта (з 70-х рр. XIX ст.) називають критичним?

41. Дайте аналіз теорії пізнання Канта. У чому суть «коперніканського перевороту», здійсненого Кантом у теорії пізнання? Що означають кантівські терміни «річ у собі» і «річ для нас»? Що таке «апріорні форми пізнання» за Кантом?

42. Сформулюйте і прокоментуйте категоричний імператив Канта.

43. У чому суть філософії Гегеля? Чому у Гегеля світ розумний («Все дійсне – розумне»)? Яким поняттям позначена у Гегеля справжня основа буття?

44. У чому суть діалектичного методу Гегеля? Чому його діалектика носить ідеалістичний характер?

45. Чому філософське вчення Л. Фейєрбаха називається «антропологічний матеріалізм»? Яким було ставлення Фейєрбаха до ідеалізму та релігії? За що Фейєрбаха критикував Гегеля?

46. Як би ви охарактеризували марксизм у цілому і марксистську філософію, зокрема? У чому суть матеріалістичного розуміння історії у К. Маркса?

47. Які особливості і характерні риси української філософії?

48. Назвіть основні періоди розвитку української філософії.

49. Які проблеми цікавили філософів Київської Русі?

50. У чому особливості розвитку філософії в Україні в XV-XVI ст.?

51. Основні ідеї філософії С. Оріховського.

52. Розкрийте особливості філософських курсів Києво-Могилянської академії.

53. Чому Г. Сковороду називали українським Сократом?

54. Проаналізуйте основні засади філософії Г. Сковороди.

55. Що таке «сродна праця» і «нерівна рівність» у філософії Г. Сковороди? 56. У чому суть «філософії серця» П. Юркевича?

57. Дайте характеристику розвитку філософської думки в Україні періоду романтизму.

58. Які філософські проблеми були в центрі української філософії XIX ст.?

59. Що таке національна філософія? Яке для вас має значення вивчення української філософії?

60. Що відрізняє класичну і некласичну філософію? Назвіть соціальні передумови появи некласичної філософії.

61. У чому полягає «бунт проти розуму» в сучасній філософії? Яка причина відмови від принципів класичного раціоналізму? Назвіть основні риси ірраціоналістичної філософії.

62. Дайте характеристику «філософії життя». Як розумів людину і світ А. Шопенгауер?

63. Що означає основне поняття філософії Ф. Ніцше «воля до влади»? Як пояснював причини кризи культури мислитель? Яку «переоцінку цінностей» зробив Ф. Ніцше?

64. Який образ людини створює З. Фройд у своєму вченні? Яку роль відіграють підсвідомі мотиви в житті людини за Фройдом?

65. Сублімація – центральне поняття у З. Фройда. Що воно означає? Чому культура має, на думку Фройда, репресивний щодо індивіда характер?

66. Назвіть основних представників філософії екзистенціалізму. Як розуміється людина у філософії екзистенціалізму? Як поставлена тут проблема свободи?

67. У чому полягають особливості позитивістського напрямку у філософії? Назвіть основні етапи розвитку позитивізму і основних представників кожного з етапів.

68. Дайте загальну характеристику сучасної «філософії науки» – неопозитивізму і постпозитивізму.

69. Розкрийте суть і роль основного принципу неопозитивізму – принципу верифікації. Що відрізняє принцип фальсифікації К. Поппера?

70. Як вирішувалася проблема буття в історії філософії? Яке визначення можна дати поняттю буття?

71. Дайте визначення поняттю субстанції. Як пов'язані поняття буття і поняття субстанції?

72. Сучасна онтологія досліджує форми прояву буття в людському існуванні. Поясніть особливості онтології в сучасній філософії.

73. Назвіть основні форми буття.

74. Яке місце людини в структурі буття?

75. Як співвідносяться за своїм змістом поняття «реальність» і «матерія»?

76. Рух і розвиток – це одне і те ж?

77. Які основні форми руху матерії?

78. Що таке простір і час? Розкрийте зміст основних концепцій простору і часу в історії науки і філософії.

79. Що розуміється під соціальним простором і часом?

80. Як можна коротко визначити суть діалектики?

81. Назвіть історичні форми діалектики та їх особливості.

82. Що таке розвиток? Які процеси розвитку описують закони діалектики?

83. Назвіть біологічні передумови свідомості. Чи можна їх вважати причиною виникнення свідомості?

84. Проаналізуйте співвідношення між поняттями «свідомість» і «мислення», «дух» і «душа»?

85. Що таке духовний світ людини?

86. Чи можливе мислення без мови?

87. Що таке практика? Чому саме практичний спосіб буття був необхідний для появи у людини свідомості?

88. Що таке суб'єктивна реальність, ідеальне? Які форми ідеального ви можете назвати?
89. Що таке несвідоме? Які форми несвідомого ви знаєте?
90. Назвіть основні сфери свідомості і їх компоненти.
91. Що таке «суспільна свідомість»? Яка її структура? Назвіть основні рівні і форми суспільної свідомості.
92. Назвіть основні форми людського пізнання.
93. Назвіть форми чуттєвого і раціонального пізнання.
94. Чим чуттєве пізнання відрізняється від раціонально-логічного?
95. Що таке практика? Яку роль у пізнанні відіграє практична діяльність? Які види практики ви знаєте?
96. Чим наукове знання відрізняється від до- і позанаукового знання?
97. Як би ви визначили мудрість? Чи тотожні поняття «знання» і «мудрість»? Чим відрізняється знання від інформації?
98. Чому істина в гносеології розглядається як «об'єктивна істина»? У чому полягає об'єктивність істини?
99. Розкрийте діалектичний зв'язок абсолютного і відносного, об'єктивного і суб'єктивного в істині. Чому істина завжди конкретна?
100. Як ви розумієте вислів: «Істина є процесом, а не готовим результатом»?
101. Які концепції істини ви знаєте? Дайте їм характеристику.
102. У чому відмінність між помилкою і брехнею?
103. У чому суть релятивізму і догматизму в розумінні істини?
104. Що таке агностицизм і скептицизм? Кого з філософів можна назвати агностиком, кого – скептиком?
105. Коли виникає наука і які історичні передумови її народження?
106. Що таке сцієнтизм і антисцієнтизм? З чим пов'язана антисцієнтистська позиція в сучасному світі?
107. Дайте класифікацію наук.
108. Охарактеризуйте емпіричний і теоретичний рівні наукового пізнання.
109. Розкрийте особливості емпіричного дослідження.
110. У чому полягає специфіка теоретичного пізнання і його форм?
111. Поясніть структуру наукової теорії (факт, проблема, ідея в науці, гіпотеза, метод). Розкрийте роль гіпотези в науковому пізнанні. Що таке метод і методологія наукового пізнання?
112. Назвіть методи емпіричного дослідження і поясніть їх особливості.
113. Розкрийте специфіку основних методів теоретичного дослідження.
114. Яке знання є науковим? Які його критерії?
115. У чому специфіка предмета дослідження соціальної філософії? Чим відрізняється філософське знання про суспільство від власне наукового?
116. Назвіть коло проблем, які вирішуються соціальною філософією.
117. Дайте визначення суспільства. Розкрийте його структуру.

118. Що таке прогрес в історії? Розкрийте суперечливий характер історичного прогресу. Які чинники сприяють виникненню у сучасної людини відчуття переваги над людьми минулого? Наскільки воно є виправданим?

119. Як ви розумієте роль особистості в історії? На хід історії можуть вплинути тільки «великі» та «видатні» особистості чи кожна особа має значення в історичному процесі?

120. Хто обстоював ідеї циклічного розвитку історії людства?

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

1. Баумейстер Андрій. Вступ до філософських студій, або Інтелектуальні подорожі до країни філософії. Київ, Інститут обдарованої дитини НАПН України, 2017. 238 с.
2. Гусев, В. І. Нариси з історії філософії Нового часу. Київ: Національний університет «Києво-Могилянська академія», 2020. 344 с.
3. Історія філософії: проблема людини та її меж. Вступ до філософської антропології як метаантропології. Навчальний посібник зі словником. Київ, КНТ, 2016, 396 с.
4. Філософія: підручник. Вид. 2-ге, перероб. і допов. Харків : Фоліо, 2018. 620с. Фюрст М., Тринкс Ю. Філософія / Пер. з нім. Вахтанга Кебуладзе. Київ: Дух і Літера, Інститут релігійних наук св. Томи Аквінського, 2018. 533 с.
5. Філософія: хрестоматія (від витоків до сьогодення): навч. посібник. Київ, Знання, 2009. 624с. <http://libcc.univ.kiev.ua/ukr/vystavka/znannia/13.pdf>
6. Хамітов Н.В. Філософська антропологія: світовий та вітчизняний контексти. <https://visnyk-nanu.org.ua/ojs/index.php/v/article/view/69>. С.81-89.

ІНФОРМАЦІЙНІ РЕСУРСИ

1. Загальна бібліотека по філософії. [Електронний ресурс] Режим доступу - URL: [http:// w.w.w.ihdik.lib.ru](http://w.w.w.ihdik.lib.ru)
2. Національна бібліотека України ім. В.І. Вернадського. [Електронний ресурс] Режим доступу - URL: [http:// www.nbuv.gov.ua/](http://www.nbuv.gov.ua/)
3. Національна парламентська бібліотека України. [Електронний ресурс] Режим доступу - URL: <http://nplu.org/>
4. Бібліотека Інституту філософії ім. Г.С. Сковороди. [Електронний ресурс] Режим доступу - URL: <http://w.w.w.filosof.com/ua/>
5. Бібліотека ім.Максимовича, Київського національного університету. [Електронний ресурс] Режим доступу - URL: <http://libgw.univ.kiev.ua/>
6. Одеська національна наукова бібліотека ім. М. Горького. [Електронний ресурс] Режим доступу - URL: [http:// www.odnb.odessa.ua/](http://www.odnb.odessa.ua/)
7. Бібліотека Одеського національного університету ім. І.І. Мечникова. [Електронний ресурс] Режим доступу - URL:<http://lib.onu.edu.ua/>
8. Українська філософія, що розправила крила. [Електронний ресурс] Режим доступу - URL:

<https://www.ukrinform.ua/rubric-culture/3935563-filosofia-so-rozpravila-krila-top-15-ukrainskih-publicnih-filosofiv.html>

9. Українська електронна бібліотека. [Електронний ресурс] Режим доступу - URL: <http://w.w.w.biblioteka.org.ua>